

I.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No:34 (Mart 2006)

PARLAMENTER ROLLERİ VE TBMM'DE PARLAMENTER DAVRANISLARI ÜZERİNE BİR ALAN ARASTIRMASI

Yusuf TEKİN*
Sabri ÇİFTÇİ**

Özet

Makalenin konusu, 22. Dönem TBMM üyeleri arasında 2004 yılı başında gerçekleştirilen ve parlamenterlerin rol ve davranışlarını analiz etmeyi amaçlayan bir anket çalışmasının sonuçları hakkında değerlendirmeler içermektedir. Çalışma üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde; parlamentolar üzerine yapılan çalışmalarda kullanılan parlamenter davranışları ve parlamenterlerin üstlendikleri rollerin analizi üzerinde teorik bir giriş yer almaktadır. İkinci bölümde ise; bu teorik giriş çerçevesinde adı geçen alan araştırmasının ampirik sonuçlarına ilişkin, genel olarak tek değişkenli (univariate) istatistikleri ihtiva eden, grafik ve tablolar ve bu tabloların değerlendirilmesine yer verilmektedir. Son bölüm; bu alan araştırmasının sonuçlarından hareketle 22. Dönem TBMM üyesi milletvekillerinin rolleri üzerine bir tartışmadan oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Parlamenter Davranışı, Parlamenter Roller, TBMM

Parliamentary Roles And The Behaviors Of Parliamentarians: A Case Study On
Turkish National Assembly

Abstract

This paper presents the results from a survey conducted among the members of the Turkish Grand National Assembly (TGNA), during its 22nd term in 2004. The survey included questions tapping parliamentarians' attitudes about their roles and behaviors. This study consists of three sections. The first section provides a brief overview of the literature investigating the roles and behaviors in other parliamentary settings. Utilizing this literature, the second section provides an empirical analysis of the survey. The tables and charts are presented mostly including univariate statistics, to interpret the results. The final section discusses the implications of the results as they relate to the behavior of the members of the TGNA during its 22nd term.

Keywords: Parliamentary Roles, Parliamentarian Behavior, Turkish National
Assembly

---

* Yard. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, (ytekinn@gop.edu.tr)

** PhD, Florida State University, (scc7107@garnet.acns.fsu.edu).

GIRIS

Demokratik siyasal sistemlerin temel kurumlarından birisi olan parlamentolar son yıllarda etkinliklerinin değerlendirilmesi ve verimliliklerinin artırılmasından, parlamenterlerin temsil niteliğine ve parlamento içindeki davranış ve rollerine değin bir dizi tartışmanın odağı ve çalışmanın konusu durumuna gelmiştir. Özellikle 19. yüzyıl ortalarında parlamentoların yürütme organı karşısında güç kaybettiğine dair yaygın bir kanının oluşmasından sonra bu tür çalışmaların yoğunlaştığı dikkat çeker. Hem parlamento adamları hem de akademisyenler arasındaki bu yoğun ilginin önemli tartışma alanlarından birisi; parlamenterlerin parlamento içi ve dışındaki tutum ve davranışlarından hareketle parlamenter davranışlarını analiz etme biçimindedir. Bu çalışma da benzer bir biçimde 22. TBMM üyeleri arasında gerçekleştirilen bir anketin verileri ışığında milletvekillerinin rollerini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

PARLAMENTERLER ROLLERİ

Parlamentolar ve parlamenterler üzerinde yapılan çalışmaların ağırlık noktasını rol analizleri oluşturmaktadır. Bu tür çalışmalarda kullanılan rol kavramı “insan davranışlarının, sayet bu davranışların ortaya çıktığı sosyal bağlam biliniyorsa, kestirilebilir karakteristik davranış kalıpları oluşturma eğilimi” (Biddle, 1986:1681) olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle; rol analizi, sosyal bilimlerde ve özellikle parlamento ile ilgili çalışmalarda 1960’larda işlevselcilik ve sembolik etkileşimciliğin etkisi ile yaygın kullanım alanı bulmuştur (Parsons ve Shills 1951; Biddle 1986). Parlamenterlerin davranışlarını, tercihlerini ve stratejilerini anlamak için siyasal kariyerleri boyunca oynadıkları rolleri ve bu rollerin ima ettiği davranışları incelemek önem taşımaktadır. Örneğin, bir parlamenterin destekçileri ya da seçmenleri söz konusu olduğunda oynadığı rol ile parti merkez örgütü söz konusu olduğunda girmiş olduğu rol yönelimi ve bu iki rol arasında olası bir çatışma durumunda nasıl bir tavır takinacağı bize bu parlamenterin davranışını kestirme imkanı verebilir. Bir meclis üyesinin siyasa oluşturma ve siyasa belirleme yönündeki eğilimi ve çabaları, bu kişiyi “parlamento adamı” rolünü oynamaya ve bunun sonucu olarak belli bir alanda uzmanlaşmaya ve önemli komisyonlarda görev almaya yöneltebilir. Benzer bir şekilde bakanlık ya da basbakanlık arzulayan bir kişinin de “parti adamı” rolünü oynaması beklenebilir.

Whalke ve diğerleri (1962:17-18) işlevselciliği esas alarak; Amerika’da dört eyalet meclisinde (California, New Jersey, Ohio ve Tennessee) yer alan üyelerin rol davranışları ile ilgili önemli bir çalışma yapmışlardır.¹ Whalke ve arkadaşları bu çalışmalarında rol kavramını tutum ve davranışları kapsayıcı bir kavram, bir strateji, farklı bireyler tarafından oynanan bir oyun ve sosyal açıdan tanımlanmış bir bütün olarak ele alırlar. Bu geniş yelpazeye uygun olarak Whalke ve arkadaşları, meclisi de “her birisi belli rolleri olan parlamenterler ve diğerleri arasındaki ilişkiler ağı” olarak tanımlarlar. Böylesine geniş bir ağ içinde bir parlamenterin görevi belli normlarla ve bunlara uygun davranış biçimleri ile ilişkilendirilen ve oldukça kolay

¹ Buradaki değerlendirmemiz büyük ölçüde Saalfeld ve Muller’in rol teorisi ile ilgili çalışmasına dayanmaktadır (daha ayrıntılı bilgi ve rol teorisinin farklı Avrupa parlamentolarına uygulanması için bkz. Muller ve Saalfeld 1997).

ayırdedilen bir pozisyon olarak tanımlanabilir. Bir meclis üyesinin rolü veya rolleri bu kişinin bulunduğu pozisyonla ilgili normlardan kaynaklanan rol algılamasına uygun olarak gerçekleştirdiği davranışlar bütünü olarak ele alınabilir. Aslında Whalke ve arkadaşlarının rol tahlili büyük ölçüde normativisttir. Çünkü parlamenterin davranışını belirleyen şeyler belli bir pozisyonun gerektirdiği normlardır. Bir bireyin rolünü oluşturan normlar, bu bireyin baskaları ile girmiş olduğu etkilesime göre alt kümelere ayrılabilir. Norm alt kümeleri ise farklı rolleri ve bunlarla ilintili davranış biçimlerini ortaya çıkarır.

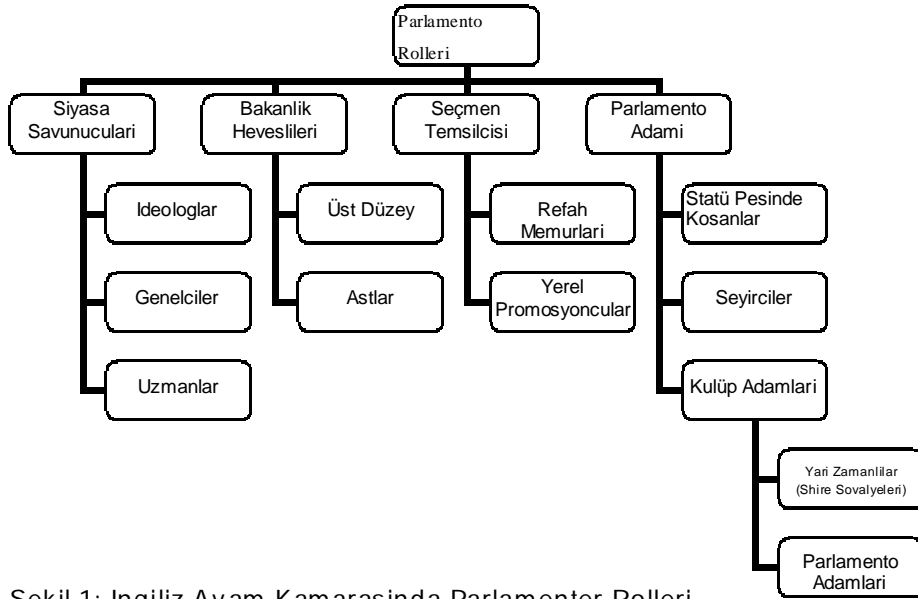
Whalke ve arkadaşları parlamenter rollerini, farklı normlar içeren alt sektörlerle ayırırlar. Çalışmada çekirdek rol sektörü olarak adlandırdıkları grup içinde bir parlamenterin diğer meclis üyeleriyle ilişkili davranışlarını düzenleyen normlar ve bunların belirlediği roller yer alır. Çekirdek sektör içinde yer alan uzlaşmacı ve iletişim kurmayı sağlayan roller anayasal düzenlemeler, meclis içtüzükleri, ve teamüllerin ortaya çıkardığı rol davranışlarını; amaçsal roller yasamanın ve diğer parlamenter faaliyetlerin amaçlarına uygun olarak oynanan rolleri; temsili roller ise belli konularla (siyasa, seçmen istekleri vb) ilgili amaçların gerçekleştirilmesine yönelik süreçlerle ilgili rolleri içerir.

Çekirdek roller sektörünü çevreleyen üç farklı rol grubu daha bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi temsilci roller sektörü; parlamento dışında yer alan kişilerle ilişkileri düzenleyen normların ortaya çıkardığı rolleri içerir. Baskı grupları söz konusu olduğunda parlamenterin oynadığı “baskı grubunun taraftarı rolü”, bir üyenin kendi bölgesindeki destekçileri ya da seçmenleri ile girmiş olduğu ilişkiyle bağlantılı olarak “seçim bölgesi yasayıcı rolü” ve hükümet üyeleri ile bürokratlarla ilgili davranışlarını düzenleyen normların gerektirdiği “yönetiş rolleri” bu sektörde yer alan rollerdir. Bir diğer sektör ise; parlamento içinde uzmanlık gerektiren makamlar veya özel görevler ile ilintili rolleri içeren “parlamenter uzmanlık” rol sektörüdür. Meclis başkanlığı, parti liderliği, parti örgütündeki görevler, komisyon başkanlığı gibi görevlerin ortaya çıkardığı davranışlarla ilgili roller bu sektörde yer alan rollerdir. Whalke ve arkadaşlarının tasnifinde çekirdek sektörü çevreleyen üçüncü sektör olarak ise tabii rol sektörü kavramı yer alır. Bu sektördeki roller parlamenterin kendi özel yasamı, arkadaş grupları, akrabaları veya çeşitli kütüpler ile ilişkilerinde ortaya çıkan davranışlarını belirleyen normlarla ortaya çıkar.

Whalke ve arkadaşlarının çalışmasındaki temel sorun bu kadar farklı rolün nasıl uzlaştırılabileceğidir. Çalışmayı yapanlar normlar ve roller üzerinde minimum düzeyde de olsa bir uzlaşmanın var olacağını öngörmektedirler. Bu uzlaşma, farklı konumda bulunan bireylerin (örneğin bir parlamenter ve baskı grubu üyesi olmak gibi) birbirlerinin rollerini ve bunların ardında yatan normların karşılıklı kabulünü ortaya çıkaran, bireyler arası uzlaşma ile bir bireyin farklı rollerini uzlaştırması durumunda ortaya çıkan, içsel uzlaşma olarak iki türe ayrılabilir. Bu iki türden özellikle ikincisini değerlendirmek oldukça zordur. Bir parlamenterin farklı rol eğilimleri ve bunların ayırt edilmesinin güçlüğü dikkate alındığında bu işin zorluğu kolayca anlaşılabilir. Gerek bu güçlükten gerekse siyaset biliminde 1970lerde yaşanan paradigmatik dönüşümden (yapısalcılık ve işlevselcilikten rasyonel tercih yaklaşımına geçiş) dolayı, rol teorisi parlamento ile ilgili çalışmalarda hakim bir konuma gelememi. Bu duruma karşı 1994 yılında Donald S. Seating’in İngiliz Avam

Kamerasında rolleri inceleyen önemli eseri, rol analizinin aslında parlamenter davranışını açıklayabilecek verimli bir teori olduğunu tekrar ortaya koydu.

Searing rol analizinde işlevselci ve sembolik etkileşim yaklaşımlarının yanına üçüncü bir yaklaşım olarak motivasyonel yaklaşımı da ekler. Yasama organları üyelerinin rolleri, kurumsal çevre ile birey tercihlerinin etkilediği alanda ortaya çıkar (Searing 1994; Saalfeld ve Muller 1997). Bu bağlamda, Searing rolleri iki temel başlık altında inceler: Mevki rolleri ve tercih rolleri. Bu rollerden ilki büyük ölçüde ilintili oldukları mevki tarafından belirlenir. Kabine üyeliği rolü bunun bir örneğini teşkil eder. Tercih rolleri ise mevki ile ilişkili olsa da bireye rol davranışı açısından geniş bir hareket alanı bırakan rollerdir. Belli bir mevki rolü olmayan parlamenterlerin rol davranışları buna örneklik teşkil eder. Searing'ın İngiliz Avam Kamarası bağlamında incelediği roller özellikle "beckbenchers" adı verilen ve kabine üyeliği ya da parti gruplarında etkili bir mevki olmayıp, partilerin parlamentodaki arka saflarını temsil eden parlamenterlerin rolleridir. Bunun yanında İngiliz sistemine özgü liderlik rollerinin yani sıra kabine üyeliği gibi mevkisel rolleri de içeren ikinci bir rol grubu daha bulunmaktadır. Liderlik rolleri olarak adlandırılan bu roller parlamento sekreterliği rolleri, parti grubu liderliği rolleri, İngiliz sistemine özgü üst düzey bakanlardan oluşan küçük kabinenin üyesi olmayan genç bakanlık rolleri ve normal bakanlık rollerinden oluşmaktadır. Bu çalışma açısından bizce önem taşıyan roller olagan parlamento üyelerinin oynadıkları rollerdir. Aşağıdaki şekil, Searing'ın "beckbenchers" rolleri olarak adlandırdığı grup, bu rolleri özetlemektedir.

Şekil 1: İngiliz Avam Kamarasında Parlamenter Rollerini
Şekil; Donald D. Searing, Westminster's World, Cambridge, Mass. Harvard University Press, 1994, s. 32'den alınmıştır.

Sekilde görüldüğü gibi, Searing parlamenterlerin rollerini dört ana grupta inceler.² Siyasa savunucuları (policy advocates) yürütmeyi kontrol ederek oluşturulacak politikaları etkilemeye çalışırlar. Bu rol grubu içinde üç alt tip bulunmaktadır. Ideologlar olarak tanımlanabilecek grup, partinin radikal söylemlerini dillendirerek parti ideolojisinin en ücra noktalarda dahi eyleme geçmesine yardımcı olmaya çalışırlar. Genelciler olarak çevrilebilecek grup daha somut konularla ilgilidir, fakat bu konuların detayına inmek yerine genel bir takip ile yetinirler. Son olarak uzmanlar olarak adlandırılan grup ise bu genel konuların detaylarına inerek hükümet politikalarını etkilemeye çalışırlar.

Searing'in çalışmasındaki ikinci grup olan "bakanlık heveslileri" ise parlamento hükümet üyeliğine uzanan yolda bir basamak olarak ele alırlar. Searing bu rol davranışı içine giren üyeleri, üst düzey bakanlık pesinde kosanlar ve genç bakanlıkları arzulayan astlar olarak ikiye ayırır. Çalışmadaki üçüncü rol grubu olan "seçmen temsilcisi" rolü ise seçmenlere yönelen ve onlara hizmeti ön plana çıkaran parlamenter davranışlarını içerir. Bu rol davranışını benimseyenler, destekçilerinin sorunları ile ilgilenip bunlara çözüm bulmaya çalışan bir anlamda refah memurları ile seçim bölgelerini geliştirmeye ve bölgelerine yeni kaynaklar aktarmaya çalışan yerel promosyoncular olmak üzere iki grupta toplanabilir. Searing'in tanımladığı son rol ise parlamento adamı rolüdür. Bu rol davranışını seçen parlamenterler statü pesinde kosanlar, seyirciler ve kulüp adamlarından oluşur. Kulüp adamları Avam Kamarasının örnek adamları olup, parlamenterliği yarı zamanlı bir iş olarak gören ve genellikle zengin ve aristokratik ailelerin mensupları olan üyelere (bu grup Shire Sövalyeleri olarak da bilinmektedir) olmaktadır. Bunlar, Norton'un deyişiyle, "kasabadaki en iyi kulüp olan Parlamantonun keyfini çıkarıcı" (Norton, 1997:19) üyelere. Searing'e göre parlamento adamı rolünü oynayan bu üyeler; parlamantonun gündelik işleyişini olanaklı kılarlar.

Norton, Searing'in tahlilinin İngiliz Avam Kamarasının bir anlık bir fotoğrafını yansıtmakta olduğunu söyler (Norton, 1997). Bu yargıda doğruluk payı olsa da Searing'in geliştirdiği rol sınıflandırmasının herhangi bir demokrasideki parlamento üyelerine, söz gelimi bu çalışmanın asıl konusunu oluşturan Türkiye'deki parlamenter davranışlara uygulanabilir nitelikte olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Searing'in çalışması rol davranışının farklı kurumsal çevrelerde bulunan parlamento üyelerinin, bu çevrelerin oluşturdukları sınırlar içerisinde farklı motivasyonlar ve tercihlere göre ne tür davranışlar içine girebileceğini ortaya koymaktadır. Strom (1997) bu noktadan hareketle, "rollerin aslında belli amaçların elde edilmesine yönelik olarak kit kaynakların kullanılmasını hedefleyen stratejiler" olarak tanımlanabileceğini ifade eder ve ardından parlamenter rolleri; tercihler tarafından belirlenen ama kurumlar ve kurallar tarafından sınırlandırılan rutinler olarak tanımlar (Strom 1997: 155-158). Bu tanım parlamenterlerin diledikleri sonuçları elde etmek için en etkili şekilde nasıl hareket edebileceklerini ortaya koyan ve genellikle belli bir amaca yönelmiş siyasal davranış biçimini alan stratejinin tanımı ile benzesmektedir. Parlamenterler tercihlerine uygun sonuçları elde etmek

² Bu semanın değerlendirildiği bölüm büyük ölçüde Saalfeld ve Muller'in (1997) tartışmasından alınmıştır.

için para ve zaman gibi kit kaynakları en etkili şekilde kullanmalarını olanaklı kılan stratejiler geliştirmek isteyeceklerdir. Bu çaba onları belli rolleri oynamaya itecektir. Bu bağlamda gerek stratejileri gerekse rolleri anlamak için parlamenterlerin tercihlerini anlamak önem kazanmaktadır.³ Strom (1997: 160) yasama organı üyelerinin bir hiyerarsi şeklinde de düşünülebilecek dört temel amacının gözlemlendiğini ileri sürer. Bu amaçlardan ilki seçimlerden önce yeniden aday gösterilme, ikincisi tekrar seçilme, üçüncüsü partinin parlamento kanadında görev alma ve dördüncüsü ise rutin parlamento görevleridir. Dikkat edilirse her asama bir sonraki asamada alınacak görev için bir ön şart niteliği de taşımaktadır. Ve bu amaçların her birisi aday belirleme sürecinden başlayarak farklı kurum ve kuralların sınırlamaları içinde şekillenmektedir. Bu kurum ve kurallar seçim sistemleri, parti örgütlenmesi, parlamentonun kurumsallaşma düzeyi, komisyonlar ve yasama-yürütme ilişkileri gibi bir dizi organdan oluşmaktadır.

Sonuç olarak parlamenterlerin rollerini anlamak, parlamenter davranışlarını kestirmemize ve parlamentonun işleyişini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Fakat rolleri tanımlarken kurum ve kuralların getirdiği sınırlamaların ve rollerin zamana ve mekana bağlı olarak farklılaşabileceğini de unutmamak gerekir.

TBMM'nde Parlamenter Davranışları

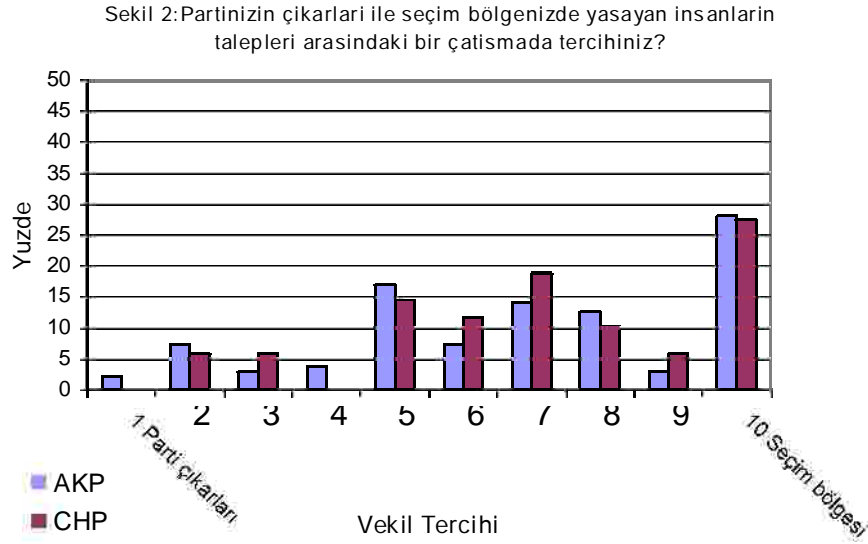
Batı parlamentoları üzerinde çokça yapılan rol analizine ilişkin benzer bir alan araştırmasını 2004 yılı sonunda TBMM'nde gerçekleştirdik. Bu makalenin izleyen kısmı; 22. Dönem TBMM milletvekilleri üzerinde 2004 yılı sonunda gerçekleştirilen ve parlamenter davranışları ile rollerini irdelemeyi amaçlayan bu alan araştırmasının sonuçlarının yukarıdaki teorik giriş çerçevesinde değerlendirilmesine iliskindir.

1. Çıkar Çatışması Durumunda Tercih

Aşağıdaki şekil milletvekillerinin parti çıkarları ile seçim bölgesinde yaşayan insanların talepleri arasındaki bir çatışmada, tercihlerinin ne yönde olacağını yüzde olarak dağılımını vermektedir.

---

³ Mayhew (1974) Amerikan Kongresi üyelerinin temel motivasyonunun yeniden seçilmek olduğunu ifade etmiştir. Mayhew'ın aksine Fenno (1973) ise, Kongre üyelerinin tek hedefinin yeniden seçim olmadığını, bunun yanında yasama organı içinde etkili olmak ve doğru kamu politikaları geliştirmenin de önem taşıdığına işaret eder.

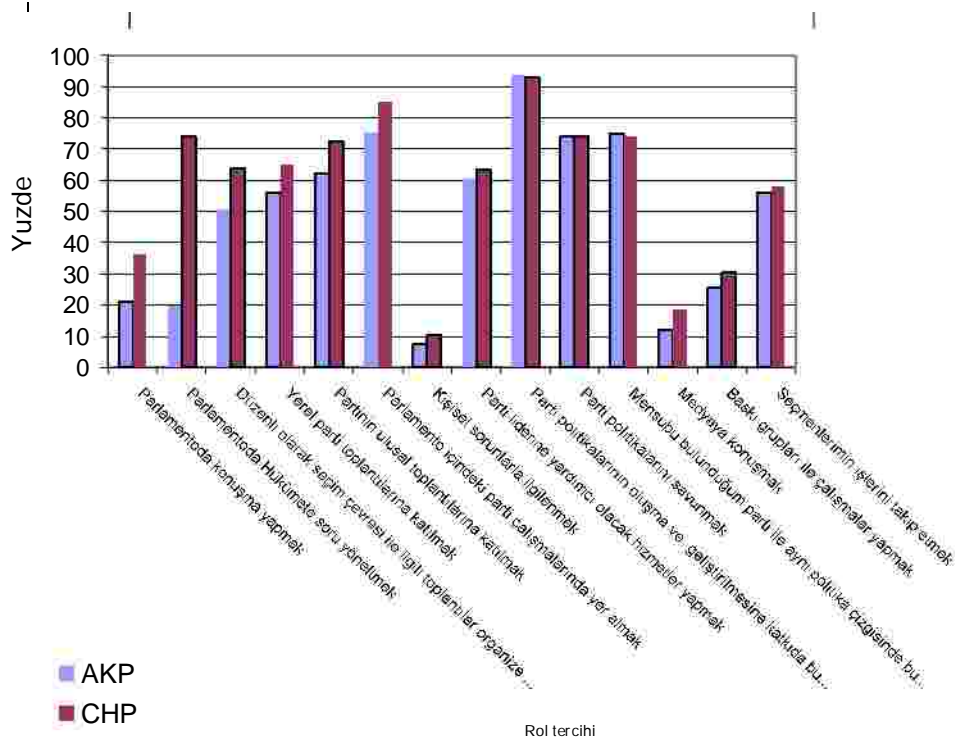
Sekil 2; milletvekillerine, 1 ila 10 arasında uzanan bir skala üzerinde işaretlenmek üzere sorulan su soruya verilen yanıtlardan oluşmuştur: “Partinizin çıkarları ile seçim bölgenizde yaşayan insanların talepleri arasında bir çatışma durumu söz konusu olduğunda, tercihinizi nasıl kullanırsınız?”

Sekil; milletvekillerinin büyük çoğunluğunun açıkça parti çıkarı ile seçim çevrelerinin çıkarları çatıştığında, tercihlerini seçim çevrelerinin çıkarları lehinde kullanacaklarını ortaya koymaktadır. Bir anlamda milletvekilleri kendilerini partilerinin çıkarlarının temsilcisi olmak yerine, seçim bölgelerinin temsilcisi olarak tanımlamaktadırlar. AK Partili vekillerin %28.1’i, CHP’li vekillerin ise % 27.5’i seçim bölgesinin çıkarını tercih edeceklerini belirtmektedirler. Skalada 7 ve üzeri bir değer işaretleyen milletvekillerinin oranı AK Parti’de % 58, CHP’de ise % 63 olarak karşımıza çıkarken, 4 ve altında değer işaretleyenlerin oranı ise AK Parti’de % 16 ve CHP’de % 12 olarak ortaya çıkmaktadır. İki eğilimin arasında tercih belirtenlerin oranı ise AK Parti’de % 26 ve CHP’de % 25 şeklindedir. Bu rakamların ortaya koyduğu gibi; her iki partiye mensup milletvekilleri benzer eğilimlere sahip bulunmaktadır. Sekilde ortaya çıkan veriler, teorik kısımda tartıştığımız ve özellikle İngiliz siyasal sisteminde dikkat çeken ve 1980’lerde önemli bir eğilim olarak ortaya çıkan, seçmeni merkez alan ve seçmene ağırlık veren temsilci davranışlarıyla uygunluk göstermektedir.

2. Parlamentoda Çalışmaların Önem Dereceleri

Teorik bölümde tartıştığımız rol teorisi ışığında, milletvekillerinin rol tercihlerini değerlendirmek için zaman ayırdıkları çalışmaların kendileri açısından önem derecelerini görmek üzere sordumuz sorulara parlamenterlerin verdikleri yanıtlardan aşağıdaki şekil ortaya çıkmıştır.

Sekil 3: Milletvekilleri İçin Parlamento Çalışmalarının Önem Dereceleri

Not: Grafikteki yüzdeler, Önemli ve Çok Önemli seçeneklerini işaretleyen vekillerin toplam oranını yansıtmaktadır. Ayrıca soruyu cevaplamayan milletvekilleri oranları dahil edilmemiştir.

Yukarıdaki grafiği oluşturan soruda milletvekillerine; parlamentoda konuşma yapmak, parlamentoda hükümete soru yönelmek, düzenli olarak seçim çevresi ile ilgili toplantılara katılmak, yerel parti toplantılarına katılmak, partinin ulusal toplantılarına katılmak, parlamentoda içindeki parti çalışmalarında yer almak, kişisel sorunlarla ilgilenmek, parti liderine yardımcı olacak hizmetler yapmak, parti politikalarının oluşturma ve geliştirilmesine katkıda bulunmak, parti politikalarını savunmak, mensubu bulunduğu parti ile aynı politika çizgisinde bulunmak, medyaya konuşmak, baskı grupları ile çalışmalar yapmak ve seçmenlerinin işlerini takip etmek gibi bir milletvekili için rutin sayılacak faaliyetlerin kendisi için önem derecesinin ne olduğunu sorduk. Soru, Önemli (1) ve Çok Önemli (5) şeklinde bir skala sunmaktaydı.

Grafikte dikkat çeken ilk nokta; anket metnindeki parti politikalarının oluşturma ve gelişmesine katkıda bulunmak seçeneği üzerinde oluşan uzlaşma olarak

gözükmektedir. AK Parti milletvekillerinin % 53'ü, CHP milletvekillerinin ise % 49'u bu faaliyeti çok önemli olarak nitelendirmektedir. Bu toplamlara 4 nolu önemli seçeneğine verilen yanıtlar (AK Partili milletvekillerinin % 37'si ve CHP'li milletvekillerinin % 44'ü) eklendiğinde milletvekillerinin bu seçeneği ne denli önemsedigi daha rahatlıkla görülecektir. Süphesiz bu tercihlerde, bir sonraki seçimlerde aday olmak ya da olası kabinelerde görev almak gibi amaçlarla parti genel merkezi ile iyi ilişkiler kurmak düşüncesinin önemli oranda etkin olduğunu kabul etmek gerekir.

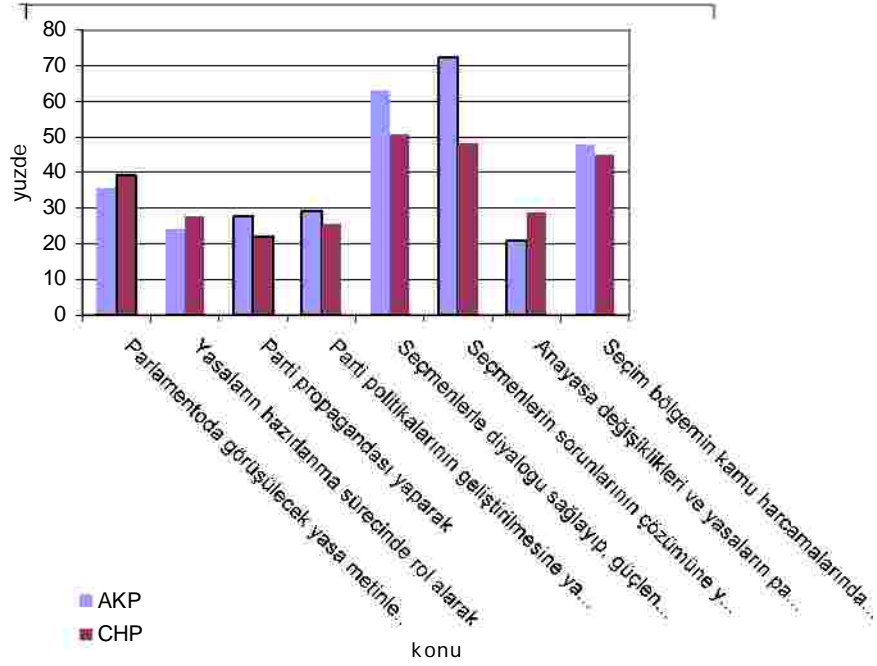
Bir diğer dikkat çekici nokta; parlamentoda hükümete soru yönelmek şeklindeki seçeneğe verilen yanıtlarda gözükmekte. Bu soruya yanıt veren AK Partili milletvekillerinin sadece % 4'ü çok önemli seçeneğini işaretlerken, aynı oran CHP'li milletvekillerinde ise % 40 şeklinde gerçekleşmiştir. Çok Önemli ve Önemli seçenekleri toplandığında AK Partili milletvekillerinin sadece % 20'sinin hükümete soru yönelmeye öncelik vereceği ortaya çıkmaktadır. Burada ilginç olan, AK Partili milletvekillerinin hükümete soru yönelmek konusunda asiri derecede çekimser kalmalarıdır. Oysa bilindiği üzere parlamenter rejimlerde parlamenterlerin en önemli görevlerinden birisi siyasal iktidari denetlemektir. Aynı soruda Çok Önemli ve Önemli seçeneğini işaretleyen CHP'li milletvekilleri oranı ise % 70 civarındadır. CHP'nin parlamentoda grubu bulunan tek siyasal parti olduğu dikkate alınırsa, bu oran için de düşük olduğu yorumu yapılabilir.

Grafikte dikkat çeken önemli bir husus da, hem AK Parti hem de CHP milletvekillerinin medya ve baskı grupları ile işbirliği konusundaki yaklaşımlarıdır. AK Partili milletvekillerinin % 12'si medyaya konuşmayı Önemli ya da Çok Önemli bulurken, bu oran baskı grupları ile çalışmalar yapmak söz konusu olduğunda % 26'ya çıkmaktadır. Aynı rakamlar CHP'li milletvekilleri için sırasıyla % 16 ve % 30 olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalnızca Önemli seçeneği dikkate alındığında, her iki partiye mensup milletvekillerinin sadece 8 tanesi (% 0.3) baskı grupları ile çalışmalar yapmak seçeneğini çok önemli bulurken, yine sadece 4 tanesi (% 0.2) medya ile birlikte çalışmalar yapmak seçeneğini çok önemli olarak görmektedir.

Bu soruya verilen yanıtlar genel olarak gözlemlendiğinde, milletvekillerinin büyük çoğunluğunun parti adamı olmak rolünü benimsediği ve bu rolün gereklerini yerine getirmeye çalıştığı görülmektedir. Siyasal partisi ile ilgili soruların hemen tamamında milletvekillerinin büyük çoğunluğunun 4 ya da 5 yani Önemli ve Çok Önemli seçeneğini işaretlediği gözlenmiştir. Ayrıca hem iktidar hem de muhalefet milletvekillerinin bu genel eğilimde birleştikleri anlaşılmaktadır.

3. Parlamenter Etkinliklere Ayrılan Zaman

Sekil 4: Milletvekillerinin En Çok Zaman Ayirdıkları Etkinlikler

Not: Yüzdeler; Çok Fazla Zaman (1) ve Hemen Hemen Hiç (5) skalasında 1 ve 2 seçeneklerini işaretleyen milletvekillerinin oranını göstermektedir. Ayrıca grafik yer alan sütunlar Cevaplamadı seçeneği ihmal edilerek elde edilmiştir.

Seçildikleri günden itibaren ne tür etkinliklere daha çok zaman ayırdıklarını ölçmek üzere parlamenterlere bazı faaliyetler sıralayarak, bu faaliyetler için ne kadar zaman ayırdıklarını sorduk ve kendilerinden harcadıkları zamanı belirtmek üzere Çok Fazla (1) ve Hemen Hemen Hiç (5) arasında yer alan bir skalada işaretleme yapmalarını istedik. Milletvekillerine parlamentoda görüülecek yasa metinleri üzerinde çalışmalar yapmak, yasaların hazırlanma sürecinde rol almak, parti propagandası yapmak, parti politikalarının geliştirilmesine yardımcı olmak, seçmenlerle diyalogu sağlayıp-güçlendirmek, seçmenlerin sorunlarının çözümüne yardımcı olmak, anayasa değişiklikleri ve yasaların parlamentoda görüülmesi sırasında diğer partilerle uzlaşma ortamı aramak ve seçim bölgemin kamu harcamalarında aldığı payı artırmaya çalışmak gibi seçenekler sunduk ve bu seçeneklere ne kadar zaman ayırdıklarını sorduk. Yukarıdaki grafik, bu soruya

milletvekillerinin verdikleri yanıtlardan, 1 ve 2 seçeneğini isaretleyen milletvekillerinin değerlerinden oluşturulmuştur.

Grafikte ilk dikkat çeken nokta, her iki partiye mensup milletvekillerinin eğilimindeki genel benzerliktir. Milletvekillerinin sıralanan çalışmalara hemen hemen aynı düzeyde zaman ayırdıkları gözükmektedir.

Bir diğer dikkat çekici nokta, yine her iki parti milletvekillerinin seçmenlerle olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelik çalışmalara birinci derecede öncelik vermeleridir. Soruda bu anlamdaki iki seçenekten birisi olan; “seçmenlerle diyalogumu güçlendirerek” şeklindeki çalışmalara Çok Fazla ve Oldukça Fazla (skaladaki 1 ve 2 seçenekleri) zaman ayırdığını belirten milletvekili oranı sırasıyla; AK Parti ve CHP için % 63 ve % 51’dir. Bu anlamdaki ikinci seçenek olan “seçmenlerin sorunlarının çözümüne yardımcı olmak” seçeneği için çok zaman ayıran milletvekillerinin oranı da AK Parti için % 72 ve CHP için ise % 48’dir. CHP’li milletvekilleri diğer işlere oranla seçmenlerle ilişkilerini geliştirmeye yönelik faaliyetlere öncelik verseler de, bu faaliyetler açısından AK Partili milletvekillerinin gerisinde kalmaktadırlar. Skalada sadece Çok Fazla seçeneği söz konusu olduğunda, ankete katılan milletvekillerinin toplam % 30’u (60) seçmenlerle diyalog ortamını geliştirmek için ve toplam % 35’i (71) de seçmenlerin sorunlarının çözümü için zamanın büyük çoğunluğunu ayırmışlardır. Bu oranlara, seçim bölgesinin kamu harcamalarından aldığı payı artırmak için çalışmak şeklindeki seçeneğe verilen Çok Fazla yanıtı da (% 24 oranında, 48 kişi) ilave edildiğinde, önemli oranda milletvekilinin zamanlarının büyük çoğunluğunu seçmenlerini tatmin edecek çalışmalar yaparak geçirdiğini belirtmek yerinde olacaktır. Sekil-3’de görüldüğü gibi, seçim çevrelerinin kamu harcamalarından aldığı payı artırmak için Çok Fazla ve Oldukça Fazla zaman harcayan milletvekillerinin oranının AK Parti için % 48 ve CHP için % 45 olması da bu eğilimi destekleyen bir diğer unsurdur.

İlginç olan bir diğer husus, belki parlamenterin asil önemli görevi olan yasama işlevi ile ilgili ayırdıkları zaman konusundaki yanıtlarıdır. Soruda yasama işlevi ile ilgili olarak, “Yasa metinleri üzerinde çalışmalar yapmak” ve “Yasaların hazırlanma sürecinde aktif olarak rol almak” biçiminde iki farklı seçenek sunulmuştur. Bu iki soruya verilen yanıtlar da aynı şekilde her iki parti mensupları arasında benzer eğilimler olduğunu ortaya koymaktadır. Ankete katılan milletvekilleri yasama ile ilgili çalışmalara neredeyse hiç zaman ayırmadıklarını bir anlamda itiraf etmektedirler. Ankete katılan milletvekillerinin toplamda sadece % 12’si (24) yasa metinleri üzerinde çalışmalar yapmak seçeneğine Çok Fazla sikkini isaretlemişlerdir. Aynı şekilde, yasaların hazırlanma sürecinde rol almak şeklindeki seçenekte de ise sadece % 4 (9) olarak gerçekleşmiştir. Sekil 3’de görüldüğü gibi, AK Partili milletvekillerinin % 36’si, CHP’li milletvekillerinin de % 39’u yasa metinleri üzerinde parlamento komisyon toplantıları esnasında katkıda bulunarak zaman harcarken; yasa metinlerinin hazırlanması sürecinde rol almak söz konusu olduğunda, oranlar AK Parti ve CHP için sırasıyla % 24 ve % 28 olmaktadır.

Parti politikası ve parti propagandası ile ilgili faaliyetler söz konusu olduğunda, Çok Fazla ve Oldukça Fazla seçeneğini isaretleyen milletvekillerinin toplam yüzdeleri AK Parti için % 28 ve % 29, CHP’li milletvekilleri için ise % 22 ve % 25 olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak; iktidar partisi olması nedeniyle AK Partili milletvekillerinin seçmen sorunlarıyla daha yoğun olarak ilgilendiği, CHP’li vekillerin ise yasama

faaliyetlerine AK Partili vekillere göre biraz daha fazla zaman ayırdığı görülmektedir. Parti ile ilgili faaliyetler söz konusu olduğunda AK Partili vekillerin “parti adamlığı” rolünü CHP’li vekillere kıyasla daha fazla benimsediği ortaya çıkmaktadır.

4. Milletvekillerinin Rol Tercihlerine İlişkin Analiz: Tartışma ve Sonuç

Aşağıdaki tablo, Şekil 3’te belirtilen eğilimleri, vekillerin çeşitli işler için ayırdıkları zamanın her iki partiye göre ortalamasını sunarak desteklemekte ve bu eğilimleri daha açık olarak ortaya koymaktadır.

Tablo: Milletvekillerinin Rol Davranışları

	AK Parti	CHP	Toplam
PARTİ ADAMI			
Parti propagandası yaparak.	3.18	3.35	3.26
Parti politikalarının geliştirilmesine yardımcı olarak.	3.00	3.12	3.06
PARLAMENTO ADAMI/SİYASİ SAVUNUCUSU			
Parlamentoda görülecek yasa metinleri üzerinde çalışmalar yaparak.	3.44	2.75	3.09
Yasaların hazırlanma sürecinde rol alarak.	3.27	3.28	3.27
Anayasa değişiklikleri ve yasaların parlamentoda görüşülmesi sırasında diğer partilerle uzlaşma ortamı arayarak.	3.43	3.23	3.33
SEÇMEN TEMSİLCİSİ			
Seçmenlerle diyalogu sağlayıp, güçlendirerek.	2.29	2.62	2.46
Seçmenlerin sorunlarının çözümüne yardımcı olarak.	2.10	2.42	2.26
Seçim bölgesinin kamu harcamalarında aldığı payı artırmaya çalışarak.	2.66	2.86	2.76

Tablodaki rakamlar 1 (Çok Fazla) ve 5 (Hemen Hemen Hiç) skalasında milletvekillerinin işaretledikleri seçeneklerin partilere göre ortalama değerlerini vermektedir. Skalanın yönü itibarıyla, tablodaki düşük ortalamalar benimsenen rol tercihlerini, yüksek ortalamalar ise benimsenmeyen rol tercihlerini yansıtmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere; parti adamlığı konusunda AK Parti ve CHP’li milletvekillerinin birbirinden çok farklı olmayan bir noktada olduğu gözükmektedir. AK Partili milletvekilleri, parti adamlığına CHP’li milletvekillerine göre biraz daha yakın bir yerdedir. Örneğin parti propagandası için harcanan zaman söz konusu olduğunda AK Partili milletvekillerinin ortalaması 3.18, CHP’li milletvekillerinin oranı ise 3.35 olmaktadır. Parti politikalarının geliştirilmesi için harcanan zaman söz konusu olduğunda, AK Parti 3.00, CHP ise 3.12 ortalamaya sahip gözükmektedir. Bu rakamlar AK Partili milletvekillerinin CHP’li milletvekillerine nazaran parti çalışmalarına daha fazla zaman ayırdıklarını göstermektedir.

Skalada parlamento adamlığı rolünü ölçmeye yönelik seçeneklerden, yasa metinleri üzerinde çalışmalar yapmak söz konusu olduğunda ise, CHP'li milletvekillerinin ortalamaları (2.75), AK Partili milletvekillerine oranla (3.44) çok daha düşük olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da CHP'li milletvekillerinin yasa metinlerinin görüşülüp, yasalaşması sürecine daha fazla önem verdiklerini göstermektedir. Fakat bu fark, yasaların hazırlanması süreci dikkate alındığında ortadan kalkmaktadır (AK Parti 3.27 ve CHP 3.28). Burada da CHP'li milletvekillerinin AK Partili parlamento çoğunluğu dolayısıyla olsa gerek, yasa teklif etme, komisyon çalışmalarında tartışma hususları içeren yasama sürecine ilişkin konulara yeterince önem vermediği gözükmektedir. Bu rakamlar parlamento adamlığı rolü açısından AK Parti ve CHP arasında büyük bir farkın olmadığını ortaya koymaktadır. CHP'li milletvekillerinin bu alanda görece küçük bir farkla üstünlükleri hissedilmektedir.

Seçmen temsilcisi rolüne ilişkin yanıtlar dikkate alındığında ise ortalamaların bir hayli düştüğü gözlenmektedir. Bu sınıflandırmadaki ortalamalarda, AK Partili milletvekillerinin CHP'li milletvekillerine oranla ortalamalarının daha düşük olduğu gözlemlenmektedir; AK Partili milletvekillerinin seçmen temsilciliği rolünü daha fazla benimsedikleri ortaya çıkmaktadır. AK Partili milletvekillerinin seçmenlerle diyalog temin etmek ve güçlendirmek (2.29), seçmenlerin sorunlarının çözümüne yardımcı olmak (2.10) ve seçim bölgesinin kamu harcamalarında aldıkları payları artırmak (2.66) konularında oldukça düşük ortalamalara sahip oldukları; yani bu seçenekleri Çok Fazla/Oldukça Fazla (skalada 1 ve 2) biçiminde yanıtladıkları ortaya çıkmaktadır. Aynı ortalamalar CHP'li milletvekilleri için de, AK Partili meslektaşlarına nazaran yüksek olmasına rağmen oldukça düşük (2.62, 2.42 ve 2.86) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuskusuz Tablo 4'deki toplam ortalamalar dikkate alındığında en dikkat çekici husus, TBMM'ndeki milletvekillerinin büyük çoğunluğunun seçmen temsilciliği rolünü parti adamlığı ve parlamento adamlığı rollerinden ciddi oranda ayırması ve benimsemesidir. Seçmen temsilciliği rolünü, hem iktidar partisi hem de muhalefet partisine mensup milletvekillerinin birbirine yakın oranda benimsemis olmaları da tablodaki en çarpıcı sonuçlardandır.

KAYNAKLAR

- Agh, Attila. 1998. "Changing Parliamentary Committees in Changing East-Central Europe: Parliamentary Committees as Central Sites of Policy-Making". 1998. in Longley, Lawrence D. ve Roger H. Davidson (edt.) *The New Roles of Parliamentary Committees*. London: Frank Cass. 85-100.
- Best, Heinrich ve Maurizio Cotta. 2000. *Parliamentary representatives in Europe, 1848-2000 : legislative recruitment and careers in eleven European countries*. Oxford-New York, Oxford University Press, 2000.
- Best, Heinrich. 1982. "Recruitment, Careers and Legislative Behaviour of German Parliamentarians, 1848-1953." *Historical Social Research* 23:20-54.
- Biddle, B.J. 1986. "Recent Developments in Role Theory," *Annual Review of Sociology*, 12: 67-92.

- Copeland G., and Samuel C. Patterson (eds.). 1994. *Parliaments in the Modern World: Changing Institutions*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Damgaard, Erik. 1997. "The Political Roles of Danish MPs." In *Members of Parliament in Western Europe: Roles and Behavior*, ed. Wolfgang D. Muller and Thomas Saalfeld. London: Casso
- Fenno, R.. 1997. *Learning to Govern*. Washington, DC: Brookings Inst
- Frisema, H.P., and Hedlund, R.D. "The Reality of Representational Roles", in N.R.Luttberg (ed.), *Public Opinion and Public Policy* Itacha: P.E. Peacock.316-20.
- Heidar, Knut. 1997. "Roles, Structures and Behaviour: Norwegian Parliamentarians in the Nineties." In *Members of Parliament in Western Europe: Roles and Behavior*, ed.Wolfgang C. Muller and Thomas Saalfeld. London: Casso
- Mayhew, David R. 1974. *Congress: The Electoral Connection*. New Haven: Yale Un. Press.
- Muller, Wolfgang C. ve Thomas Saalfeld (edt.). 1997. *Members of Parliament in Western Europe*. London: Frank Cass.
- Norton Philip. 1997. "Roles and Behavior of British MPs". In Muller, Wolfgang C. ve Thomas Saalfeld (edt.). *Members of Parliament in Western Europe*. London: Frank Cass. 17-31
- Parsons, T., and Shils, T. 1951. *Toward a General Theory of Action*. Cambridge, MA: Harvard University Pres.
- Patzelt, Werner J. 1997. "German MPs and Their Roles". *Members of Parliament in Western Europe: Roles and Behaviour*, (ed.) Wolfgang C Müller and Thomas Saalfeld, pp 55-78. London, Frank Cass.
- Pitkin, Hanna F. 1967. *The Concept of Representation*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Saalfeld Thomas ve Wolfgang c. Muller. 1997. " Roles in Legislative Studies: A Theoretical Introduction". In Muller, Wolfgang C. ve Thomas Saalfeld (edt.). 1997. *Members of Parliament in Western Europe*. London: Frank Cass. 1-16
- Searing, D. 1991. "Roles, Rules, and Rationality in the New Institutionalism". *American Political Science Review*.85:1239-72.
- Searing, D.H. 1994. *Westminster's World. Understanding Political Roles*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Strøm, Kaare. 1997. "Rules, Reasons and Routines: Legislative Roles in Parliamentary Democracies" in Muller, Wolfgang C. ve Thomas Saalfeld (edt.). 1997. *Members of Parliament in Western Europe*. London: Frank Cass. 155-174.
- Whalke, J.E.; Eulau, H.; Buchanan, W., and Ferguson, L. 1962. *The Legislative System: Explorations in Legislative Behavior*. New York: Wiley.